

Труфанова Людмила Михайлівна

доцент кафедри правового

регулювання економіки і правознавства

юридичного факультету

Тернопільського національного економічного університету

ТРЕТЕЙСЬКИЙ СУД ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА НЕСУДОВОГО УРЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ

В процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності, неминучим є виникнення спорів, вирішення яких ускладнено специфікою міжнародного торговельного обороту та особливостями правового регулюванням. Вирішення такої категорії спорів обумовлено необхідністю пошуку адекватного та ефективного способу поєднання особливостей процедури розгляду спору в межах національної юрисдикції країни позивача, відповідача чи країни виконання зобов'язання з досягненням своєрідного інтересу встановлення справедливості. Реалізація поставлених завдань, шляхом звернення до відповідних державних інституцій, безперечно породжує коло проблем, які пов'язані з застосуванням норм національного законодавства конкретних суб'єктів зовнішньоекономічних відносин або законодавства країни - місця виконання зовнішньоекономічного зобов'язання, а також процедурою визнання такого рішення. Відповідна проблематика стала причиною пошуку правового механізму вирішення міжнародних комерційних спорів, який, в свою чергу, забезпечив би сприятливе правове середовище розвитку міжнародних торговельних відносин. Це питання стало основним не лише в сфері нормотворчої діяльності в межах світового співтовариства, а й для юридичної науки.

В результаті складних інтеграційних процесів міжнародна спільнота прийшла до висновку про необхідність створення особливої форми вирішення

міжнародних комерційних спорів. Відповідні результати реалізувалися у вигляді такої інституції як міжнародний комерційний арбітраж. Такий спосіб вирішення зовнішньоекономічних спорів, що виникають між суб'єктами підприємницької діяльності одразу привернув до себе увагу та став одним із головних механізмів вирішення великої кількості зовнішньоекономічних спорів [9, 345].

До міжнародного комерційного арбітражу, за угодою сторін можуть передаватися спори з договірних чи інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін перебуває за кордоном, а також спори підприємств з міжнародними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само спори з іншими суб'єктами права в Україні.

Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» виходить з визнання корисності арбітражу (третейського суду) як методу, який широко застосовується для вирішення спорів, що виникають у сфері міжнародної торгівлі, і необхідності комплексного врегулювання міжнародного комерційного арбітражу в законодавчому порядку.

В Україні діє Міжнародний комерційний арбітражний суд, який є самостійною постійно діючою арбітражною установою (третейським судом), що здійснює свою діяльність згідно з Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

До Міжнародного комерційного арбітражного суду можуть за угодою сторін передаватись на вирішення:

спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, які виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін спору знаходиться за кордоном, а також:

спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України.

Міжнародний комерційний арбітражний суд приймає до свого розгляду також спори, віднесені до його юрисдикції в силу міжнародних договорів України.

Третейський суд вирішує спір згідно з такими нормами права, які сторони обрали як такі, що застосовуються до суті спору. Якщо в ньому не висловлено іншого наміру, будь-яке положення права або системи права будь-якої держави повинно тлумачитись як таке, що безпосередньо відсилає до матеріального права цієї держави, а не до її колізійних норм.

Рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду повинні виконуватися сторонами добровільно у встановлені ним строки.

Поняття міжнародний комерційний арбітраж є складним інтегративним поєднанням властивих цьому явищу предметних ознак внутрішнього арбітражу та „міжнародного” елемента і має комерційне (приватне) спрямування. Розглядаючи це поняття, передусім слід зазначити, що термін “арбітраж” має французьке походження і вживається в українській юридичній літературі як безпосередньо, так і в такому перекладі як “третейський суд”, тому, незважаючи на різність термінів, мова йде про одне й теж правове явище.

Складна правова природа та комплексність цього явища викликала подвійність у визначенні поняття арбітраж. Така подвійність спостерігається як у вітчизняній юридичній літературі, включаючи літературу радянського періоду, так і в літературі іноземній. Отже, з одного боку арбітраж визначають як орган, який має своїм завданням вирішення спору, а з іншого - як спосіб (процедуру) вирішення спорів. Так, наприклад, Л.А. Лунц писав: « Третейський суд (арбітраж) створюється із осіб, які обрані за згодою сторін для вирішення їх спору з цивільної справи» [4, 220]. М.М. Богуславський в декількох своїх працях визначав арбітраж (третейський суд) як суд, який обраний сторонами для вирішення спору між ними [1, 392]. З точки зору А.Д. Кейліна, арбітражний розгляд полягає у тому, що спори, які виникають між сторонами, підлягають

вирішенню не державними судовими закладами, а особами, які обрані сторонами або призначені в порядку, який погоджений між сторонами або встановлений в законі .

В якості доповнення, С.Н. Лебедев зазначає: «Говорячи про міжнародний торговельний арбітраж, звичайно мають на увазі арбітражний розгляд цивільно-правових спорів, які виникають в галузі міжнародної торгівлі, який може здійснюватися як третейським судом у формі ad hoc, так і постійно діючим арбітражним органом» [3, 7]. З аналогічних позицій виходить і Г.К. Дмитрієва, визначаючи міжнародний комерційний арбітраж (третейський суд) - як основний механізм розгляду спорів, які пов'язані із міжнародними, торгово-економічними, науково-технічними та іншими видами співробітництва між фізичними і юридичними особами

Розглядаючи міжнародний комерційний арбітраж, перш за все, слід зупинитися на тому, що сфера діяльності останнього обумовлена міжнародним фактором, який на думку А.Г. Федорова, дозволяє відрізнити міжнародний комерційний арбітраж від так званого національного арбітражу, що властиве переважно національній системі юрисдикційного вирішення господарських спорів, спеціально уповноваженими органами державної влади – державними арбітражами. З огляду на це, автор визначає міжнародний комерційний арбітраж, як механізм вирішення спорів, розгляд яких проводиться у відповідності з укладеною між двома і більше сторонами угодою, згідно якої сторони погоджуються, що рішення, прийняте арбітром відповідно до права чи, якщо сторони обумовили інше, з інших підстав, після справедливого і повного розгляду буде обов'язковим для сторін [7, 5].

Таким чином, з огляду на викладене, можна визначити міжнародний комерційний арбітраж, як спосіб розгляду спорів з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньо-торгівельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків і який здійснюється недержавним арбітражним органом, що формується з осіб, які обираються чи призначаються у відповідності з порядком, встановленим сторонами чи законом.

В міжнародній практиці при здійсненні захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному комерційному арбітражі розрізняють: інституційний (постійно діючий) арбітраж і арбітраж ad hoc (або ізольований арбітраж). Можна виділити декілька ознак, за якими проводиться класифікація цих двох видів арбітражу. По-перше, для інституційного арбітражу є характерною наявність недержавної організації, яка створила і опікає інституційний арбітраж. Арбітраж ad hoc організується сторонами і не пов'язаний з будь-якою установою. По-друге, на відміну від арбітражу ad hoc, інституційний арбітраж діє на підставі правил розгляду спорів, які зібрані в регламенті інституційного арбітражу [9, 350].

МКАС при ТПП України приймає до розгляду спори, які віднесені до його компетенції, при наявності письмової домовленості між сторонами про передачу йому всіх або визначених спорів, які виникають чи можуть виникнути між сторонами у зв'язку з конкретними правовідносинами.

Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в договорі чи у вигляді окремої угоди.

Порядок звернення в МКАС при ТПП України регулюється Регламентом міжнародного комерційного арбітражного суду, а розмір арбітражного збору, який стягується після розгляду справи регулюється Положенням про арбітражні збори та витрати.

Рішення МКАС при ТПП України є остаточним та обов'язковим для сторін та при відмові від його добровільного виконання, приводиться до виконання в примусовому порядку за місцем знаходження боржника у відповідності до норм Нью-Йоркської конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень.

Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України це перш за все компетентні, неупереджені, незалежні арбітри, українські і іноземні громадяни, серед яких вчені та практики зі світовим ім'ям .

Головним джерелом, в якому містяться положення, що визначають правовий статус міжнародного комерційного арбітражу в Україні є, перш за все, законодавство України.

У Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України арбітром може бути особа, незалежно від громадянства за виключенням випадку, коли сторони не обумовили інше. Сторони можуть на власний розсуд узгодити процедуру призначення арбітра чи арбітрів.

Третейський суд відповідно до Закону має право на винесення постанови про свою компетенцію.

Закон надає сторонам широкі можливості з приводу визначення процедури розгляду їх спору третейським судом, обмежуючи їх обов'язком дотримуватися імперативних норм Закону. Сторони самостійно на свій розсуд можуть визначити місце арбітражу, мову арбітражного розгляду, порядок слухання та розгляду документів.

За результатами розгляду спору виносяться арбітражне рішення, яке згідно ст.31 Закону повинно бути обов'язково у письмовій формі та підписано одноособовим арбітром або арбітрами [6].

Отже, з прийняттям Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» в Україні з'явилися всі законодавчі підстави для створення інституційних арбітражів та функціонування арбітражів ad hoc.

Література:

1. Богуславский М. М. Международное частное право. – М.: Международные отношения, 1997. – С. 392–394.
2. Висоцька О. До проблеми: міжнародна арбітражна практика / О. Висоцька // Персонал - № 1. - 2005. - С. 85-87.
3. Лебедев С.Н. Международный торговый арбитраж. - М.: Международные отношения, 1965. – С. 7.
4. Лунц Л.А., Марышева Н.И. Международный гражданский процесс.// Лунц Л.А. Курс международного частного права. – в 3-х томах. – М.: «Спарк», 2002. – С. 220.
5. Притика Ю.Д. Міжнародний комерційний арбітраж: Питання теорії та практики: Монографія. – К., 2005. – С. 345-368.

6. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

7. Федоров А.Г. Международный коммерческий арбитраж. – М.: Издательский Дом «Дашков и Ко», 2000. – С.5.

8. Хлестова И.О. Арбитраж во внешнеэкономических отношениях стран – членов СЭВ. – М., 1980. – С.8.

9. Цират Г.А, Цират А.В. Международный арбитраж как способ разрешения внешнеэкономических споров. - К.: Довіра,1997. - С. 320-338.